

نقد و ارزیابی «گویه‌های به‌کاررفته» در پیمایش‌های دینداری در ایران

مقاله «نقد و ارزیابی گویه‌های به‌کاررفته در پیمایش‌های دینداری در ایران» را علی رضا شجاعی‌زند نوشته است و تابستان ۱۳۹۳ در فصلنامه راهبرد فرهنگ منتشر شده است.

کثرت مقولاتی که به جای دینداری سنجیده شده و فراوانی گویه‌های ذیل هر کدام که روی هم سهم قابل‌توجهی از گویه‌های به‌کاررفته در پرسشنامه‌های تحقیقات مذکور را تشکیل می‌دهند، به ما هشدار می‌دهد که نتایج حاصل از این مطالعات، نمی‌تواند چندان دقیق و معتبر باشد و لازم است با احتیاط بیشتری به سراغ آن‌ها رفت و به آن‌ها استناد داد. اگر به این مجموعه، فهرست گویه‌های مبهم و گویه‌هایی که ابعاد مختلف دینداری را به جای هم موردسنجش قرار داده‌اند را نیز بیفزاییم؛ نسبت گویه‌های ناروا به کل گویه‌ها در این تحقیقات بسیار افزایش خواهد یافت.

هدف ما در این مقاله، از سکه انداختن این تحقیقات و خالی‌کردن دست پژوهشگران دین از اندک ذخایر اطلاعاتی موجود در این‌باره نبوده است؛ بلکه بیش از آن، به دنبال آشناکردن محققان دین‌پژوه با خلط و خطاهای رایج در تحقیقات میدانی و بالابردن دقت‌نظرهای مفهومی در پیمایش‌های آتی است و همچنین بالابردن احتیاط و دقت ایشان است در هنگام تحلیل و تبیین وضعیت دینداری مردم ایران بر پایه این یافته‌ها.

اینک که پیمایش‌های دینداری به دلیل اهمیت و ضرورت‌های اجتماعی موضوع آن در ایران، با اقبال خوبی مواجه شده و به دلیل سهولت و مقبولیت نسبی روش آن در بین پژوهشگران اجتماعی، از تکرار قابل‌توجهی نیز برخوردار گردیده است؛ جا دارد که با تأمل بیشتر در اجزا و مراحل کار، نقصان‌های آن نیز به تدریج برطرف گردد؛ تا بتوان از مسیر آن به شناخت صائب‌تری از واقعیت دینداری دست پیدا کرد و یافته‌های ذی‌قیمتی برای آیندگان در تحلیل روند تغییرات دینداری در ایران باقی گذارد.

تلاش ما برای افراز مفهومی دینداری، علاوه بر نتایج مذکور در تحصیل اعتبار، دایره مفهومی این حوزه مطالعاتی را نیز به‌نحو چشمگیری افزایش می‌دهد و این امکان را به محققان دین‌پژوه می‌دهد تا این موضوع را از جنبه‌های دیگری که کمتر پرداخته شده است، موردبررسی و امعان‌نظر قرار دهند. اتفاقاً برخی از این مقولات که شرح آن در متن می‌آید، قابلیت‌های به‌مراتب بیشتری برای سنجش از مسیر پیمایش و با ابزار پرسشنامه دارند.

وارسی گویه‌ها و بررسی ارزش وانمایی آن‌ها نیز نشان داد که عبارت‌پردازی پرسشنامه در این قبیل تحقیقات تا چه حد تعیین‌کننده و مهم است و عدم‌دقت در هر یک از اجزا و مراحل تحقیق، خود را نهایتاً در سنجۀ نهایی و گویه‌های به‌کاررفته در آن نشان خواهد داد.

لینک دریافت مقاله در سایت راهبرد فرهنگ